

ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО

(інтегрований курс)

незалежність Іван Мазепа Україна
Ярослав Мудрий Григорій Сковорода вибори
Голодомор Анна Ярославівна Тарас Шевченко
суспільство Володимир Мономах
Богдан Хмельницький громада
Володимир Великий Леся Українка
республіка Петро Сагайдачний Голокост
демократія Микола Леонтович
король Данило Конституція
громадяни Петро Калнишевський
Михайло Грушевський
гідність держава
Іван Котляревський
княгиня Ольга
гривня

5

Васильків І. Д., Басюк О. Я., Гінкул Г. С.,
Грисюк Л. А., Димій І. С., Іртищева О. А.,
Костікова М. І., Паршин І. Л., Шеремета Р. В.

за модельною програмою
«Досліджуємо історію і суспільство.
5–6 класи (інтегрований курс)»
для закладів загальної середньої освіти
(автори Васильків І. Д., Димій І. С., Шеремета Р. В.)

Наукові консультації д.іст.наук
Сіромського Р.Б.

Зміст

	Передмова. Тим, хто розпочинає досліджувати історію та суспільство.....	5
--	---	---

§ 1. Досліджуємо історію і суспільство.	
Вступ до курсу.....	6

Розділ 1.

УКРАЇНА — СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖАВА

§ 2. Україна — молода держава з великим минулим.....	12
§ 3. Територія нашої держави.....	19
§ 4. Людина в Україні.....	27
§ 5. Управління державою.....	33
§ 6. Господарство нашої країни.....	40
§ 7. Здобутки та труднощі сучасної України.....	47
Узагальнення розділу 1.....	54

Розділ 2.

ВІД РОДИНИ — ДО УКРАЇНИ

§ 8. Мала батьківщина.....	56
§ 9. Родовід.....	61
§ 10. Громада. Моя шкільна громада.....	67
§ 11. Дотримання прав людини.....	72
§ 12. Світ інформації.....	80
§ 13. Я — особистість.....	86
Узагальнення розділу 2.....	91

Розділ 3.

УКРАЇНА — СВІТОВІ, СВІТ — УКРАЇНІ

§ 14. Україна: погляд крізь час.....	93
§ 15. Спортивні звитяги минулого й сьогодення.....	101
§ 16. Українське мистецтво: дивуємо світ.....	109
§ 17. Світові винаходи та Україна.....	117
§ 18. Відомі вихідці з України.....	125
Узагальнення розділу 3.....	133

Розділ 4.

СТОРІНКИ НАШОГО МИНУЛОГО. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

§ 19. Русь-Україна. Королівство Руське. Крим.....	135
§ 20. Козаччина. Втрата державності.....	144
§ 21. Спроби відродження української державності у 1917–1921 роках.....	152
§ 22. Україна в складі СРСР.....	160
§ 23. Друга світова війна та Україна.....	167
§ 24. Розвиток України в повоєнний період.....	176
§ 25. Перші кроки незалежної України.....	184
§ 26. Україна сучасна.....	190
Узагальнення розділу 4.....	197

Практично-узагальнююча мандрівка.....	198
Варто запам'ятати.....	222
Сторінками історії України.....	223

Абетка юних дослідників / дослідниць..... форзаці

Тим, хто хоче знати більше
(рекомендуємо прочитати)

<https://cutt.ly/aJl0Qz9>

6 клас

- 1. Інструменти історичної науки
- 2. Людина, природа, світ матеріальних речей у доісторичну добу та добу Стародавнього світу
- 3. Людина, світ її уявлень та ідей у доісторичну добу та добу Стародавнього світу
- 4. Людина, суспільство, влада в доісторичну добу та добу Стародавнього світу

Підручник від учителів –
легко і корисно дітям, зручно і вигідно учительству.
Зроблено, як для себе і для своїх дітей.
Науково вірно, методично доцільно.
Чітко і структуровано. Зрозуміло і доступно.

- Задайте...** – відтворіть у пам'яті те, що вивчали раніше.
- Як ви розумієте...** – міркуйте та робіть висновки.
- Чи знаєте ви, що...** – дізнайтеся про цікавинки, яких так багато в минулому.

– так позначено запитання і завдання до підпараграфів, працювати над якими можна як самотужки, так і з друзями, у класі чи вдома, усно чи письмово.

– попрацюйте разом, проявіть кмітливість, розвивайте творчість, дотримуйтеся порад учителя / учительки.

– пригадайте найважливіші поняття, назви, імена, дати.

– не тільки корисні, а й захопливі вправи, виконати які можна за допомогою улюбленого гаджета.

– відчуйте себе справжнім дослідником / справжньою дослідницею, прочитайте інформацію, яку варто знати, щоб краще зрозуміти тему.

– перевірте набуті знання та удосконалюйте вміння, працюючи самостійно або з однокласниками / однокласницями.

**На 1 год/тиждень,
на 1,5 год/тиждень,
на 2 год/тиждень.**

**+Повноцінна навчальна програма від авторів підручника
+Календарне планування та розробки уроків**

Додатково:

- Практично-узагальнююча мандрівка Україною за 4 розділами
- Додаткова інформація до параграфів (за QR-кодами)
- Варто запам'ятати (міні-хронологія)
- Сторінками історії України (узагальнення)
- Тим, хто хоче знати більше (рекомендуємо прочитати)
- Абетка юних дослідників / дослідниць (словничок, на форзацах)
- Онлайн вправи та корисні онлайн-ігри в кожному параграфі
- Завдання для практичних робіт офлайн, в групах чи парах
- Завдання для рефлексії, домашньої роботи – за Б.Блумом)))
- Сторінки узагальнень до кожного розділу

Узагальнення розділу 1 УКРАЇНА — СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖАВА

← Поедняйте термін і його значення

<https://cutt.ly/wOkjJqP>

Розташуйте події
від найдавнішої до сучасної ⇒

<https://cutt.ly/XOkj1Xg>

← Поедняйте діяча та його здобутки

<https://cutt.ly/EOkjCYy>

- Історія, суспільство (соціум), історики. Геродот. Михайло Грушевський.
- Держава, суверенітет, ознаки держави, державні символи, державна мова. «Акт проголошення незалежності України», 24 серпня 1991 року. Назва «Україна», 1187 рік.
- Територія держави, адміністративно-територіальні одиниці. Область, район, територіальна громада. Столиця. Історико-етнографічні регіони. Сусіди України.
- Людина, особа, громадянин. Населення, іноземці, громадяни. Права людини. Права дитини. Єдність прав і обов'язків.
- Конституція, закон, республіка. 28 червня 1996 року. Верховна Рада України — законодавчий орган. Кабінет Міністрів України — Уряд. Верховний Суд. Президент України.
- Природні багатства, господарська діяльність, сталий розвиток.
- Історична пам'ять. Українське військо, Збройні сили України, кіборги, добровольці.

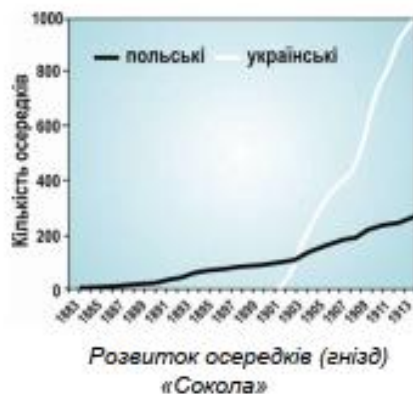
Ознаки держави: суверенітет; територія, окреслена кордонами; населення; органи влади; закони; податки.

Державні символи України: Державний Герб України, Державний Прапор України, Державний Гімн України.

Грошова одиниця України: гривня.

Державна мова: українська.

Розділ 3. УКРАЇНА — СВІТОВІ, СВІТ — УКРАЇНІ

Узагальнення розділу 4. СТОРІНКИ НАШОГО МИНУЛОГО. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

← Поедняйте подію і дату

<https://cutt.ly/SOkkZ9W>

Розташуйте події
від найдавнішої до сучасної ⇒

<https://cutt.ly/0OI7YCh>

← Поедняйте діяча та його здобутки

<https://cutt.ly/vOI7Azb>

- Трипільці, скіфи, греки. Русь-Україна («Руська земля»). Королівство Руське. Кримське ханство.
- Козацька чайка. Січ. Козаки. Гетьман. «Енеїда». «Кобзар». «Русалка Дністровая». «Зоря Галицька».
- Перша світова війна. Українська революція. Українська Народна Республіка. «Українська Держава». Західноукраїнська Народна Республіка.
- Союз Радянських Соціалістичних республік (СРСР, Радянський Союз). Українізація. «Розстріляне відродження». Голодомор.
- Друга світова війна. Рух Опору. Українська Повстанська Армія. Голокост. Праведники народів світу. «Ніколи знову».
- Кримська область. Шістдесятники. Русифікація. «Червона рута». Чорнобильська АЕС.
- Народний рух України. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Помаранчева революція.
- Революція Гідності. Небесна Сотня. Російсько-українська війна. Іловайська трагедія. «Кіборги».

• Русь-Україна. • Галицько-Волинське князівство. • Королівство Руське. • Кримське Ханство. • Військо Запорозьке (Гетьманщина). • Українська Народна Республіка. • Українська Держава. • Західноукраїнська Народна Республіка. • Українська Радянська Соціалістична Республіка. • Україна.

§ 21. Спроби відродження української державності в 1917–1921 роках

Згадайте...

- які держави існували на території України;
- які події називають революцією;
- що вам відомо про Михайла Грушевського.

Як ви розумієте... — значення слів «світова війна», «революція», «універсал»?

Чи знаєте ви, що...

- син Івана Франка, Петро, — один із перших українських військових пілотів, у 1918 році був командиром Летунського відділу Галицької армії, його авіапункт збив 16 ворожих літаків?

«Належимо до нації, що ще тільки виборює з тяжкими жертвами і серед надзвичайно несприятливих обставин міжнародного характеру власну для себе державу.»

Симон Петлюра, Головний отаман військ Української Народної Республіки

21.1. Перша світова війна і початок Української революції. Українська Народна Республіка

У 1914 році розпочалася Перша світова війна. В її вир було втягнуто й українців. Ба більше, обидві імперії, що панували на наших теренах, опинились у ворогуючих таборах. Лінія фронту розділила українців, які служили в арміях країн-суперниць і змушені були воювати між собою. Жахлива людська трагедія доповнилася військовими руйнуваннями, багато ресурсів йшло на потреби фронту упродовж кількох років.

Царська Росія зазнавала дошкульних поразок, і під їхнім тягарем російський імператор зрікся свого престолу. Майже одразу після цього, в березні 1917 року, в Києві утворилась Українська Центральна Рада, що стала національним представницьким органом. Її очолив видатний

1. Що називають звичаями, а що — традиціями? 2. Чому, на вашу думку, виникають звичаї і традиції? 3. Чи є загроза зникнення народних традицій у сучасному світі? Чому ви так вважаєте?

Варто знати:

<https://cutt.ly/1OQGkMV>

QR 9.1. Родичі Рюриковичів.

QR 9.2. Терещенки.

QR 9.3. Біографія Петра Франка в світлинах.

Родовід. Родинне дерево. Герб роду. Династія. Життєпис (біографія). Автобіографія.

1. Вправа «Щасливі родини». Об'єднайтеся в групи. Визначте, у чому полягає цінність ваших родин. Спільно сформулюйте формулу щасливої родини. 2. Вправа «Династії» (в парах). Об'єднайтеся в групи та дослідіть династії знаменитих українців. Пропонуємо скористатися постерами проекту «Видатні українські родини» з онлайн-вправи.

Онлайн-цікавинка:

«Видатні українські родини» <https://cutt.ly/XlslhJi>

Корисна гра:

«Родовід» (Правильно, неправильно)

<https://cutt.ly/PlszsW2>

Перевірте себе

1. Складіть запитання до тексту параграфа, починаючи кожне такими словами: Коли __? Що __? Хто __? Де __? Звідки ми можемо дізнатися про __? Чому __? Як __? Який результат __? Запропонуйте свої запитання в класі.
2. Укладіть перелік традицій вашої родини впродовж календарного року.
3. Складіть короткий опис свого родинного дерева.
4. Поміркуйте, чи може співіснувати в одному суспільстві багатокультурність. Наведіть приклади.
5. Вправа «Мій родовід». Доберіть детальну інформацію про представників / представниць своєї родини, упорядкуйте світлина, факти. Попросіть допомоги старших родичів для оформлення родоводу у вигляді альбому, книги, великої схеми. Полічіть кількість поколінь, про які вдалося зібрати інформацію.
6. Творча вправа «Виставка». Привнесіть до школи свої сімейні світлина. Організуйте в класі виставку. Обміняйтеся враженнями.

§ 19. Русь-Україна. Королівство Руське. Крим

Згадайте...

- скільки років державі Україна;
- коли проголошено її незалежність;
- коли вперше зафіксовано назву «Україна».

Як ви розумієте...

- значення слів «слов'яни», «літопис», «князь / княгиня», «король»?

Чи знаєте ви, що...

- Русь-Україна була однією з найвеличніших держав свого часу. Вона об'єднувала землі від Карпатських гір до ріки Волга, від Балтійського до Чорного моря. А столиця цієї держави, місто Київ, у той час була приблизно у 50 разів більшою за Лондон та вдсятеро більшою за Париж?

«Я ... нарисувала мапу України та сусідніх країн, щоб він краще зрозумів її положення, врешті, сказала я, що нас є близько сорока мільйонів та що Україна в півтора рази більша за Францію. Ці всі пояснення я знаю краще за молитву, бо частенько трапляється мені повторювати їх французам та іншим чужинцям, що нічого не знають про наше існування».

Софія Яблонська, українська та французька письменниця, журналістка і мандрівниця

19.1. Народи, що проживали на території України в давнину

На теренах України люди проживали ще 1 млн років тому. Уявляете, як давно це було! Місця, де знайдено сліди їх існування, є на Закарпатті, Чернігівщині, Донбасі, в Криму. Згодом кількість людей збільшувалася, вони об'єднувались у великі спільноти, які впродовж певного часу зберігали особливі риси у веденні господарства, в культурі та духовності. Яскравим прикладом такої спільноти є трипільці. Їх поселення відкрив київський учитель та

Оршею. Його син, Василь-Костянтин Острозький, примножив славу батька, увійшовши в історію як «некоронований король Русі-України». Саме він заснував уже відому вам найстарішу освітньо-наукову установу України — Острозьку академію. А ще фінансував переклад українською мовою та друкування «Острозької Біблії».

Пам'ятник князям Острозьким, скульптор Сергій Чумаков, м. Острог, 2000 рік

«Ханський палац у Бахчисарай», художник Карло Боссолі, 1840–1842 роки

Мешканці Кримського півострова довго перебували під владою монголів. У 1441 році постало Кримське ханство, коли його засновник, Хаджі Гірей, утвердив свої володіння після політичного розпаду Золотої Орди. Столицею нової держави стало місто Бахчисарай. Її територія охоплювала не лише власне Кримський півострів, а й степи Північного Причорномор'я та Приазов'я від річки Дністер до річки Дон, а далі — до річки Кубань. Упродовж століть у Криму формувався самобутній народ, що називає себе «киримли» (кримчаки, кримці), отож Кримське ханство стало першою його державою. З певних причин за цим народом закріпилася науково неточна назва — кримські татари.

1. Хто утворив Галицько-Волинське князівство?
2. З якими труднощами зіткнувся Данило Романович у часи свого правління? З. Як ви розумієте формулювання «некоронований король»? Кого і чому так називали?

1. Вправа «Машина часу». Уявіть себе на борту машини часу. Визначте маршрут руху: в який період з історії України рухається машина; з ким із мешканців цього часу запланована зустріч; які історичні об'єкти хочете оглянути. **2. Вправа «Будьмо знайомі!».** Розгляньте зображення пам'ятника князям Острозьким. По центру композиції — князь Федір Острозький (батько Костянтина і дідусь Василя). Кого, на вашу думку, автор зобразив із мечем, а кого — із книгою? Чому ви так вважаєте?

Варто знати:

<https://cutt.ly/cOQHai8>

QR 19.1. З історії тризуба.

Онлайн-цікавинка:

Відеоекскурсія княжим Звенигородом

<https://cutt.ly/dgtl48>

Корисна гра:

«Українські землі в давнину» <https://cutt.ly/9lgyLuJ>

Трипільці, скіфи, греки. Русь-Україна («Руська земля»).
Королівство Руське. Кримське ханство.

Перевірте себе

1. Складіть запитання до тексту параграфа, починаючи кожне такими словами: Коли __? Що __? Хто __? Де __? Звідки ми можемо дізнатися про __? Чому __? Як __? Який результат __? Запропонуйте свої запитання в класі.
2. Доберіть синоніми до слова «князь».
3. Назвіть відомих вам правителів Русі-України від Ольги до Володимира Мономаха за порядком їх правління.
4. Поміркуйте, чому М. Грушевський назвав діяльність В.-К. Острозького «першим національним відродженням України».
5. Вправа «Упорядкування». Зобразіть у формі схеми відомості про діяльність короля Данила.
6. Вправа «Видатні імена». Використовуючи текст параграфа, коротко опишіть одного з діячів, не називаючи його імені. Запропонуйте класу відгадати, про кого йдеться.

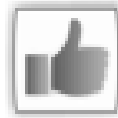
Чинна Конституція України ухвалена Верховною Радою України 28 червня 1996 року. Відтоді й відзначаємо цього дня державне свято — День Конституції. Ознайомитися з текстом Основного Закону можемо на сайті Верховної Ради України: <https://cutt.ly/COocQ68>

Конституція України у Конституції закріплено загальні засади державного ладу, права та обов'язки людини, територіальний устрій, систему відносин між органами державної влади, їх повноваження і порядок формування, основи місцевого самоврядування. Жоден закон, жоден інший документ, ухвалений для виконання закону, не може суперечити Конституції, за цим стежить Конституційний Суд України. І лише він може офіційно тлумачити наш Основний Закон.

1. Чому, на вашу думку, закони мають бути належно оформлені та оприлюднені? 2. Як називається Основний Закон нашої держави? 3. Для виконання яких функцій діє Конституційний Суд України?

Рішення Конституційного Суду України

Загроза українській мові рівнозначна загрозі національній безпеці України, існуванню української нації та її держави, оскільки мова — це своєрідний код нації, а не лише засіб спілкування.

Поряд із Державним Прапором України, Державним Гербом України та Державним Гімном України, українська мова є невіддільним атрибутом Української держави. Тому будь-які прояви зневаги до державної мови слід розцінювати як такі, що ганьблять саму державу, а отже, є недопустимими. Публічний глум над українською мовою або її умисна дискредитація є зазіханням на конституційний лад України, образою національної гідності її громадян, що має бути переслідуваним за законом.

Володіти українською мовою як мовою свого громадянства — обов'язок кожного громадянина України. При цьому кожен громадянин України є вільним у виборі мови або мов для приватного спілкування.

м. Київ, 14 липня 2021 року
Справа № 1-179/2019(4094/19)

1. Що таке державна мова? Яка мова є державною в Україні? 2. Поясніть відмінність між рідною мовою та державною. 3. Чому «загроза українській мові рівнозначна загрозі національній безпеці України, існуванню української нації та її держави»?

Варто знати: <https://cutt.ly/KOQFO4W>

QR 2.1. Акт проголошення незалежності України.
QR 2.2. Державний Прапор України: спогади очевидця.
QR 2.3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: (витяг).

А як же діти? Чи користуються вони такими самими правами, як дорослі? Дитиною вважають кожну людську істоту до досягнення нею вісімнадцятирічного віку. Логічно, що ви маєте всі права людини, як і дорослі, окрім тих, що їх держава надає своїм громадянам лише після досягнення повноліття (18 років). А це більшість політичних прав. Однак є винятки, наприклад, можете бути учасниками (від 6 років) чи засновниками (від 14 років) дитячих організацій. Діти потребують особливого піклування і допомоги для гарантування їхнього повноцінного розвитку. Міжнародний документ «Конвенція про права дитини» не надає дітям додаткових прав, але передбачає додаткові гарантії для того, щоб вони могли користуватися правами людини, як і дорослі.

1. Назвіть основні природні права людини. 2. У чому полягають громадянські права людини? 3. Поміркуйте, чому деякі політичні права ви, діти, маєте вже, до досягнення повноліття.

Державну владу поділяють на три, незалежні одна від одної, частини (види, гілки): законодавчу, виконавчу та судову. Це потрібно для того, щоб жоден із державних органів не міг незаконно перебрати на себе надто великий обсяг влади, а здійснював тільки власні функції. Єдиним органом державної влади, який має право ухвалювати закони, є Верховна Рада України. До її складу входять 450 народних депутатів України, яких обирають громадяни України строком на 5 років.

Орган законодавчої влади	Органи виконавчої влади	Органи судової влади
Ухвалює закони	Організують виконання законів	Вирішують суперечки, захищають права
Верховна Рада України	Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади	Верховний Суд та інші суди

Отож пам'ятайте, що вибори та референдуми надзвичайно важливі в демократичному суспільстві, бо саме так народ управляє державою. А держава через обраних народом представників покликана діяти в інтересах народу, для його комфорту й добробуту.

Вибори	Референдум
Спосіб формування деяких органів державної влади і місцевого самоврядування	Спосіб ухвалення рішень шляхом всенародного голосування
<ul style="list-style-type: none"> – народних депутатів України – Президента України – до органів місцевого самоврядування 	<ul style="list-style-type: none"> – всеукраїнський референдум – місцеві референдуми

1. З якого віку громадяни України отримують виборче право? 2. Як перекласти грецькою слово «народовладдя»? 3. Чим, на вашу думку, різняться право обирати і право бути обраним?

1. Які історичні постаті прославилися як видатні військові діячі свого часу? 2. Коли розпочалося формування Збройних сил України? 3. Пригадайте, що ще вам відомо про українських «кіборгів».

15.2. Перша Київська олімпіада

Колискою українського олімпійського руху на теренах, що перебували під владою Російської імперії, став Київ. Для проведення всеросійської олімпіади це місто обрали не випадково. У Москві та Петербурзі, найбільших містах імперії, бракувало засобів і коштів. А в Києві на той час вже діяло 196 спортивних організацій, учасниками яких були майже 8 тисяч осіб. Працював велотрек, стадіон, лят-клуб, іподром, стрільбище. Спеціально для олімпіади адаптували чимало інших споруд. Фінансувати проведення змагань зголосились українські підприємці Терещенки.

Церемоніальна хода гімнасток під час Першої київської олімпіади, світлина, 1913 рік

Гімнастичні вправи вихованців Київського навчального округу під час Олімпіади, світлина, 1913 рік

Отож, у серпні 1913 року було проведено Першу київську олімпіаду, де змагалися понад 600 осіб з Києва, Чернігова, Варшави, Петербурга, Москви, Риги. Виборювали перемоги в десяти видах спорту. До змагань з фехтування та п'яти дисциплін легкої атлетики були допущені жінки.

1. Чому Першу Всеросійську олімпіаду 1913 року проводили в Києві? 2. Присадайте, що вам уже відомо про родину Терещенків. Як вони сприяли проведенню Олімпіади в Києві? 3. Спробуйте визначити, в яких видах спорту змагались олімпійці. Підтвердьте свої припущення за допомогою пошукових систем інтернету.

Онлайн-цікавинка:

Документальний фільм про Київську олімпіаду та розвиток спорту в Україні

<https://cutt.ly/slnSeU>

Корисна гра:

«Спортивні здобутки: колись та сьогодні»

<https://cutt.ly/slnNbN>

1. Вправа «П'єдестал перемоги». Розгляньте світлину, на якій тепер шестиразова чемпіонка світу з фехтування Ольга Харлан виконує Державний Гімн України, що лунає на честь її перемоги на Чемпіонаті світу в 2013 році. Спробуйте усно розповісти, що відчуває спортсменка. Поміркуйте, скільки зусиль і праці вкладено в перемогу. Обговоріть у команді, якою є роль тренера на шляху до спортивних вершин. Розпитайте у вчителя / вчительки, хто такий Валерій Лобановський, до пам'ятника якому знаменитий футболіст Андрій Шевченко приносив свій кубок «Золотий м'яч».

Георг Гасенко і Verte «Світовий мир на Україні!», осінь 1919 року; мапа України, яку було видано у Відні у 1919-му, видавництво «Кристоф Райсер та сини»

Поштова листівка із зображенням мапи України «Carte de L'ukraine». Червоним кольором позначено територію, яка потрапила до складу СРСР. Ця листівка була видана в Бельгії в 1930-х роках

Джамала на прес-конференції «Євробачення» у Стокгольмі, 2016 рік

Сучасна українська музика розвивається в різних жанрах: рок, поп, джаз тощо. Співачка Руслана Лижичко у 2004 році з композицією «Wild Dances» («Дикі танці») перемогла на пісенному конкурсі «Євробачення». Українська народна музика потрапила в сферу світового шоу-бізнесу. Другу перемогу Україні на «Євробаченні» здобула співачка Джамала (Сусана Джамаладінова) з піснею «1944» про трагічну долю кримських татар. У 2022 році гурт Kalush Orchestra втретє підняв Україну на вершину цього пісенного конкурсу. Наприкінці виступу соліст гурту емоційно звернувся до світової спільноти із закликом врятувати український Маріуполь.

Виступ Руслани Лижичко разом з Капелою бандуристів у Торонто, світлина Миколи Сварника, 2015 рік

Гурт Kalush Orchestra на церемонії нагородження переможців «Євробачення» в Турині, 2022 рік

«Дари в Чигирині 1649 року», офорт Тараса Шевченка, 1844 рік

«Козак Мамай», невідомий художник, XVIII століття

Популярними в козацькі часи стали зображення козака Мамаю. Його малювали як бандуриста, неодмінно з конем, люлькою, шаблею, мушкетом, списом, часто біля дуба. Про поширеність цього сюжету свідчить той факт, що на одному з малюнків Тараса Шевченка — «Дари в Чигирині 1649 року» (1844 рік) — бачимо картину «Козак Мамай». Вона розміщена на стіні в домі гетьмана Богдана Хмельницького так само, як ікона. Ви, безперечно, знаєте Тараса Шевченка як знаменитого поета, та за фахом наш Кобзар був художником. У його живописних роботах виражені емоції та переживання простих людей (картини «Циганка-ворожка», «Катерина», «Селянська родина»).

Музей Григорія Сковороди у селі Сковородинівка (Харківська область) після ракетного удару, світлина Сергія Козлова, 7 травня 2022 року

Фонтан «Нерівна всім рівність», малюнок Григорія Сковороди (до 1794 року), зображений на банкноті 500 грн, сучасна світлина

1. Коли і ким була утворена держава Військо Запорозьке? 2. Чого домагавсь Іван Мазепа? Чи вдалося йому реалізувати свої плани? 3. Поміркуйте над ученням Григорія Сковороди. Чи підтримуєте ви його ідеї?

Варто знати: <https://cutt.ly/cOOHai8>
QR 26.1. «Ноосфера» і Антарктида.
QR 26.2. Острів Зміїний, Чорнобаївка, Маріуполь.
QR 26.3. Ленд-ліз для України.

Революція Гідності. Небесна Сотня.
Російсько-українська війна. Іловайська трагедія. «Кіборги».

Сучасна карикатура про наслідки русифікації в Україні (переклад: «Дівчинко, посунься, ти мене утискаєш!»)

«Засновники Русі-України», скульптор Анатолій Куц, місто Київ, 2000 рік

«Княгиня Ольга», поштова марка України, 1997 рік

«Іду на Ви!» Святослава Хоробрийд, художник Олег Шупляк, 2014 рік

Шлюз на Північнокримському каналі (1961–1971 роки), який постачає воду з р. Дніпро в степові райони Криму, світлина, 1960-ті роки

Поштова марка СРСР «Великі будови комунізму», 1951 рік

Російська ракета, що вцілила в дитячий майданчик, м. Чернігів, березень 2022 року

Марка «Русській військовий корабель ВСЬО», Укрпошта, 2022 рік

Обкладинка польського журналу «Wprost», березень 2022 року

Русифікація, якій піддавались українці впродовж багатьох років, впливала на свідомість громадян. Тому мова, історія, традиції, культура — те, що мусимо плакати, берігти. Саме ці речі вирізняють нас, роблять особливими, перетворюють у націю. І, мабуть, тому ворог у першу чергу прагне знищити нашу духовність.

Практично-узагальнююча мандрівка

Тур 1. За темами розділу 1

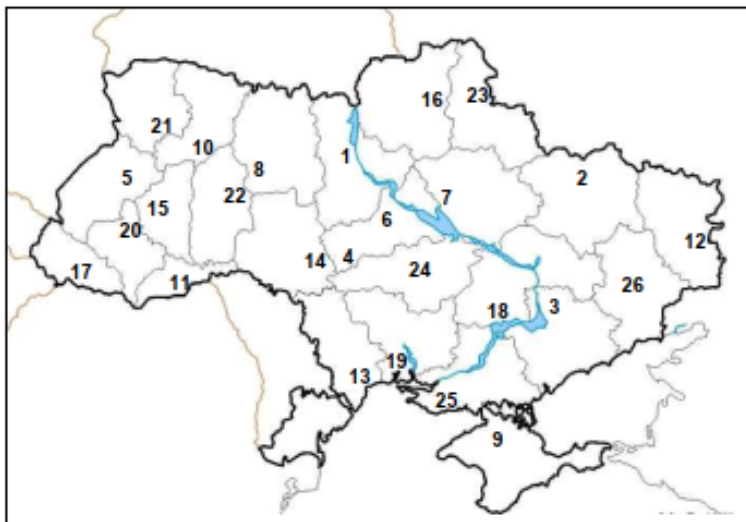
«Україна — сучасна європейська держава»

Привіт, друзі!

На вас чекає незвичайний тур Україною. Чотири цікавих мандрівки наприкінці вивчення кожного з розділів підручника. Упродовж подорожі вашій команді необхідно заповнювати туристичний квиток, який стане перепусткою до вивчення наступної теми з курсу історії 5 класу. Щоб його заповнити, слід рухатися за визначеним маршрутом, виконувати завдання і не забувати вносити їх результати в квиток. Успіхів!

• Поради:

- щоб команда працювала злагоджено, виконуйте завдання разом, слухайте один одного, не ображайте інших;
- розташування відвіданих об'єктів прослідкуйте за допомогою мапи.

Зупинка 2. Місто Харків

Харків — місто, яке від 1919 по 1934 рік було столицею Української Радянської Соціалістичної Республіки. У ньому є декілька університетів. Найдавніший було відкрито у 1805 році. Згодом його юридичний факультет став самостійним навчальним закладом і сьогодні відомий як Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Саме тут на вас чекає нове завдання, і ви, мабуть, здогадалися, що воно буде пов'язане з правами та обов'язками громадян.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м.Харків

• Поки ви мандрували, з таблиці «випали» права та обов'язки. Розташуйте їх у відповідні стовпчики, а також доберіть до кожного з них приклад.

	Право / обов'язок	Приклади
Права		
Обов'язки		

- Неухильне додержання Конституції та законів України
- Усі діти мають право на освіту
- Захист Вітчизни
- Жодну дитину не можна ображати або принижувати
- Особлива турбота — дітям без сімей
- Усі діти рієні у своїх правах
- Не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки

Зупинка 12. Місто Луганськ

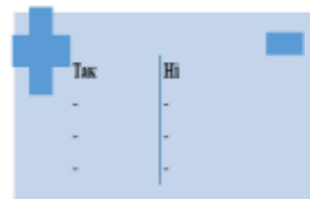
Саме в цьому місті на Сході України в 1963 році народився Сергій Бубка, президент Національного олімпійського комітету України, багаторазовий чемпіон світу зі стрибків у висоту з жердиною, володар 35 рекордів світу, перший в історії стрибун з жердиною, який подолав висоту 6 метрів. Ім'я Сергія Бубки внесено до Книги рекордів Гіннеса за найбільшу кількість світових досягнень у легкій атлетиці.

Дівчата з Луганська у святковому вбранні, світлина Семена Уманського, 1900-ті роки

На території Луганська в козацькі часи існували поселення козаків Кам'яний Брід, Красний Яр та хутір Вергунка. В 1795 році тут засновано перший в Україні чавуноливарний завод. Його будував шотландський інженер Карл Гаскойн на березі річки Лугань, а першу вулицю в Луганську називали Англійською, оскільки тут селилися переважно інженери-англійці, які приїхали разом із Гаскойном працювати на ливарному заводі. До речі, з 1992 до 1996 року на цьому заводі карбували перші монети незалежної України.

• Доберіть по три аргументи, які підтримували б протилежні точки зору щодо запропонованого твердження. Запишіть їх у Т-схемі. «Промисловий розвиток українських земель в минулому відбувався з участю фахівців з інших країн»

Варто запам'ятати

988	– Запровадження християнства в Русі-Україні
1187	– Перша письмова згадка слова «Україна»
1556	– Князь Дмитро Вишневецький збудував козацьку фортецю, Запорозьку Січ, на острові Хортиця, що на р. Дніпро
1648	– Розпочалася національно-визвольна війна українського народу проти польського панування, яку очолив Б. Хмельницький
1914-1918	– Перша світова війна
1917-1921	– Визвольні змагання українців за відродження української державності
1922-1991	– Україна під назвою Українська Радянська Республіка перебувала в складі СРСР
29 січня 1918	– Подвиг героїв Крут: молоді українські старшини та студенти дали бій більшовикам біля залізничної станції Крути на Чернігівщині
1932-1933	– Голодомор-геноцид українського народу
1939-1945	– Друга світова війна
Травень 1944	– Депортація кримських татар
26 квітня 1986	– Чорнобильська катастрофа
24 серпня 1991 року	– Проголошення незалежності України
28 червня 1996 року	– Ухвалення Конституції України
2004	– Помаранчева революція
2013-2014	– Революція Гідності
2014	– Початок російсько-української війни

Сторінками історії України (узагальнення)

Найдавніші часи	Трипільці. Скіфи. Греки. Пектораль.
Русь-Україна, Галицько-Волинське князівство, Королівство Руське	Перша школа. Тризуб. Софійський собор. Остромирове Євангеліє. Аскольд. Олег. Ігор. Ольга. Святослав. Володимир Великий. Ярослав Мудрий. Володимир Мономах. Роман Мстиславович. Король Данило.
Українські землі у складі Королівства Польського, Великого князівства Литовського та інших держав. Кримське ханство	Костянтин Острозький, Василь-Костянтин Острозький. Пересопницьке Євангеліє. Вертеп. Українське козацтво. Запорізька Січ. Кримське ханство. Дмитро Байда-Вишневецький. Петро Конашевич-Сагайдачний. Битва під Хотиним. Козацька чайка. Хортиця. Братські школи. Київський колегіум.
Військо Запорозьке (Гетьманщина)	Богдан Хмельницький. Військо Запорозьке. Іван Мазепа. Пилип Орлик. Григорій Сковорода. Іван Котляревський. «Енеїда». Тарас Шевченко. «Кобзар». «Русалка Дністровая». «Руська Трійця». «Зоря Галицька». Валуєвський циркуляр. Емський указ. Леся Українка. Іван Франко. Андрей Шептицький. Перша світова війна. Українські січові стрільці.
Період від Гетьманщини до Першої світової війни	Українська революція. Українська Центральна Рада. Українська Народна Республіка. Бій під Крутами. «Українська Держава». Директорія. Акт Злуки. Західноукраїнська Народна Республіка. СРСР. «Розстріляне Відродження». Голодомор. Геноцид. Друга світова війна. Нацизм. Депортація кримських татар. Рух Опору. «Остарбайтери». Організація українських націоналістів. Українська Повстанська Армія. Праведники народів світу. Організація Об'єднаних Націй. Русифікація (росіянізація). Шістдесятники. Чорнобильська катастрофа. Розпад СРСР.
Визвольні змагання 1917-1921 рр.	Україна в складі СРСР
Україна в складі СРСР	Україна сучасна
Україна сучасна	Декларація про державний суверенітет. Акт проголошення незалежності України. Помаранчева революція. Революція Гідності. Небесна Сотня. Російсько-українська війна. Кіборги.

«Мрій і дій», художник Саша Крамар, 2022 рік

Потужна методична підтримка підручника тут:
<https://cutt.ly/601X7mx>

А також на сайті видавництва «Астон»

<https://aston.te.ua>

**Робочий зошит
з інтерактивними
аркушами
та матеріалами
для підсумкового
опитування**

ira vasylykiv • менше хвилини

5 клас "Досліджуємо історію і суспільство"

За програмою Васильків Л., Димій Л., ШереметіР.

- Модельна програма. Навчальна програма. Календарне та поурочне планування
- Матеріали пілотування
- Розділ 1
- Розділ 2
- Розділ 3

ira vasylykiv менше хвилини

Вміст рубрики:

1. Модельна програма (ДіС-Васильків) 5-6 клас
2. Розробки уроків (поурочне планування) за програмою ДіС-Васильків, 5 клас. 1,2,3 розділи, версія для пілотування. Авторки: Гінкул Г., Іртищева О.

ira vasylykiv 2 години

Пілотні матеріали до курсу на сайті видавництва "Астон"

aston.te.ua

Пілотування освітніх матеріалів

ira vasylykiv менше хвилини

Перелік матеріалів до розділу 1

Розділ 1.
УКРАЇНА – СУЧАСНА ЄВРОПЕЙСЬКА ДЕРЖАВА

Державний Прапор України Державний Герб України

ira vasylykiv менше хвилини

Перелік матеріалів до розділу 2

Розділ 2.
ВІД РОДИНИ – ДО УКРАЇНИ

ira vasylykiv менше хвилини

Перелік матеріалів до розділу 3

Розділ 3.
УКРАЇНА – СВІТОВІ, СВІТ – УКРАЇНІ